

TESEV'in kamuoyu araştırması üzerine:

Türkiye'de Dış Politika Algısı

Guenther Seufert

TESEV
DIş POLİTİKA
PROGRAMI

Bu araştırma, Türkiye'nin politika yapıcıları ve uzmanlarının, komşularının ve dış politika alanında ilişki içinde olduğu diğer ülkelerin ilgisini hak ediyor. Raporda araştırmacılar dört grup için siyasi mesajlar veriyor. Bunlar, Türkiye hükümeti ve iktidar partisi, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa Birliği (AB) ve İsrail de dâhil Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi'ndeki politika yapıcılar. Bu önerilere göre Türkiye halkının: 1. Yeni, aktif ve çözüm üretme odaklı Türkiye dış politikasını desteklediğini; 2. ABD'ye yönelik yapısal bir düşmanlık içinde bulunmadığını; 3. Çoğunluğunun AB'ye üyelik hedefine bağlılığını halen koruduğunu ve 4. İsrail ile uzlaşmaya hazır olduğunu dikkate sunuyor. Araştırmacılar hükümetin çözüm ve karşılıklı anlayış çabalarını geliştirmesi ve Türkiye'nin işbirliği içinde olduğu ülkelerin de Türkiye'nin makul çıkarlarını kabul etmesi gerektiğini ifade ediyorlar.

PEMBE BİR TABLO

Tek başına rakamlara bakıldığında pembe bir tablo ortaya çıkıyor: Halkın %53'ü ABD-Türkiye ilişkilerinin geleceğine olumlu bakıyor; %47'lik bir kesim İsrail ile ilişkilerdeki gerginliğin Türkiye'nin çıkarlarına zarar verdiğini düşünüyor; toplam %31 gibi görece bir çoğunluk Kıbrıs sorununun Birleşmiş Milletler parametreleri temelinde çözümünü istiyor (buna karşı çıkanların oranı yalnızca %14); ve son olarak %69'u halen Türkiye'nin AB üyeliğini destekliyor.

Araştırmacılar tüm bunların Türkiye'nin "ekseninin kaymadığını" ve Türkiye'nin kendisini duygusal olarak "Batı"dan uzaklaştırmadığını gösterdiğini söylüyorlar.

KAMUOYU VE HÂKİM SİYASİ SÖYLEM

Elbette bu bakış açısını benimsemek için birçoğ neden mevcut; ancak bana kalırsa madalyonun bir de öbür yüzü var. Bunu söylerken, sadece Türkiye'deki son derece olumsuz olan "Batı" imajını ortaya koyacak bazı rakamlara işaret etmek istemiyorum. Sonuçları biraz daha farklı biçimde, halkın hükümet veya herhangi bir siyasi aktöre yönelik "mesajları" olarak değil de, bağımsız veriler olarak değerlendirmeyi öneriyorum. Çünkü bana göre siyasetçilerin politikalarından, yaklaşımlarından ve hâkim söylemden bağımsız -ve derin bir şekilde etkilenmemiş- bir kamuoyu görüşü yoktur.

Dolayısıyla verilen cevapların, insanların ülkedeki hâkim siyasi söylemden bağımsız görüşleri olarak ele alınması mümkün değildir. Toplumun görüşlerini kaçınılmaz bir şekilde gündemi oluşturan siyasi tartışmalar ve dünya görüşleri şekillendirir. Bu nedenle de araştırmanın ortaya çıkardığı görüşler bir ölçüde önde gelen siyasetçilerin bakış açısını yansıtır.

Guenther Seufert
Almanya'da Uluslararası İlişkiler ve Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü'nde (SWP) araştırmacıdır ve bu kurumun Türkiye programını yürütmektedir. Daha önce İstanbul'da serbest yazarlık ve Kıbrıs Üniversitesi'nde konuk öğretim üyesi olarak görev yapmıştır.

ÇELİŞKİLİ ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE DIŞ POLİTİKA SÖYLEMİNDE ÇELİŞKİLİ BAKIŞ AÇILARI

Türkiye-ABD ilişkilerine dair verilen yanıtları, rapor sonuçlarının okunmasında şahsen tercih ettiğim yaklaşımı açıklayan iyi bir örnek olarak ele alabiliriz. Sonuçlar ilk bakışta ABD'nin Türkiye kamuoyunun zihnini sürekli olarak meşgul ettiğini gösteriyor. Diğer ülkelerin Türkiye'ye yönelik tutum ve amaçlarına ilişkin hem olumlu hem de olumsuz değerlendirmelerde ABD belirgin bir rol oynuyor. "Türkiye'nin karşısındaki tehlikeler nelerdir?" sorusunda %14 ile birinci sırada bulunan PKK'nın hemen ardından %12 ile ABD geliyor ve bir başka soruda %52'lik bir kesim ABD'nin Türkiye'ye "dostça yaklaşmadığını" düşündüğünü belirtiyor. Diğer taraftan %53 gibi bir çoğunluk iki ülke arasındaki ilişkilerin geleceğini parlak görüyor.

Bu durum ABD algısı açısından toplumdaki bir bölünmüşlüğe mi işaret ediyor? Maalesef araştırma bu varsayımı doğrulayabileceğimiz veya çürütebileceğimiz çapraz tablolar sunmuyor. Hem ABD'nin (bugün) bir tehlike olduğunu söyleyen, hem de gelecekte ilişkilerin daha iyi olmasını bekleyen aynı kişiler olabilir mi? O halde, bu durum bana göre Türkiye'de ana akım siyasi söylemdeki belirgin çelişkileri yansıtmaktadır. Çünkü Türkiye'de siyasi toplum bir yandan Türkiye ile ABD arasında bir tür 'stratejik ortaklık'tan söz etmekte; ancak, aynı zamanda ABD'yi bölgedeki istikrarı bozmak, haksız savaşlar başlatmak, Türkiye'nin laik düzenini bozmak ve PKK eylemcilerine gizli destek vermekle suçlamaktadır. Bu bakımdan araştırma, temel olarak önde gelen siyasileri kendi politikalarının yarattığı çelişkilerle yüzleştirmektedir ki bu da ciddiye alınması gereken bir mesajdır.

Araştırmaya katılanların gözünde ABD, %12'yle Türkiye'nin karşısında tehlike oluşturan ülkeler arasında İsrail'i (%10) geride bırakıyor. Bu gözlemciler için şaşırtıcı bir sonuç. Zira Türkiye İsrail'e ABD'ye olduğu şekilde bağlı değil. Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerinin gerilmesi halinde askeri ve diplomatik sorunlar yaşama ihtimali olsa da, bu zarar ABD ile yaşayabileceği bir ihtilafın yaratacağı hasar ile kıyaslanamaz bile. İsrail'i (%40) Türkiye'ye düşmanca yaklaşan ülke olarak görenlerin oranı ABD'yi (%33) düşmanca yaklaşan ülke olarak belirtenlerden daha fazladır. Batıdan bakıldığında, iki ülke arasında Mavi Marmara vakasına rağmen doğrudan bir çatışma olmadığı halde İsrail'in Türkiye'ye düşmanca yaklaştığını düşünen kişi sayısının bu kadar yüksek olması şaşırtıcıdır. Ancak aynı zamanda ilişkinin onarılmasına yönelik güçlü bir ilgi de söz konusudur. Farklı bir soruya yanıt olarak, araştırmaya katılanların %34'ü iki ülke arasındaki gergin ilişkilerin her iki ülkeye de zarar verdiğini ve %13'ü de ilişkilerin kötü olmasının Türkiye'nin çıkarlarını olumsuz etkilediğini söylüyor. Dolayısıyla %47'lik bir kesim İsrail ile iyi ilişkilerin Türkiye'ye çok şey kazandıracağını düşünüyor. Burada da bir belirsizlik ve hatta çelişki ile karşı karşıyayız. Ve yine, ülkenin sadece bu belirli konu özelinde mi bölündüğü yoksa yanıtların toplumdaki farklı siyasi söylemleri mi -örneğin Cumhuriyet'in erken dönemlerinden beri toplumda ve siyasette öne çıkan anti-Semitizmi-, farklı bir stratejik ortaklık geleneğini içeren politikaları mı ya da İsrail'in günümüz politikalarına dair eleştirileri mi yansıttığı sorusu ortaya çıkıyor.

ÖNYARGILI AB, KIBRIS SORUNU VE HALKIN ÖNGÖRÜLEMİYEN GÖRÜŞLERİ

Buna karşın araştırma sonuçları sadece önde gelen siyasilerin kullandığı dilin yansıması olarak değerlendirilmeyebilir. Siyasi söylem

halkın algılarını şekillendirmekte önemli olsa da, bütün grupların çıkarları, konumları ve isteklerinin tamamı egemen siyasi söylemde her zaman yer almaz. Bana göre bunun bir örneği AB ile ilgili sorular, Türkiye'nin üyeliği ve Kıbrıs sorununun ele alınış biçimine dair yanıtlarda kendini gösteriyor. Ancak, bunlar öncelikle kamuoyu algısı ve siyasi söylem arasındaki ilgi çekici bağlantının üçüncü örneğini teşkil ediyorlar.

Raporun giriş metninde araştırma ekibi Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki başlıca engellere ilişkin soruya verilen yanıtlar karşısındaki şaşkınlığını şu sözlerle belirtiyor: Araştırma sonuçlarına göre katılımcılar ana bilgilendirme kaynağı olarak televizyonu kullanıyorlar. TV kanalları Kıbrıs sorunu konusunda, bu sorunun AB'ye üyelik sürecini engellediğini anlatan sayısız program yayınlamıştır. Ancak Türkiye'de insanlar esas olarak başka nedenleri işaret ediyorlar. Onlara göre AB üyeliği önündeki en büyük engeller AB'deki yabancı düşmanlığı ve Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması. Bu durumun izahının Türkiye'deki TV programlarının Kıbrıs sorunu hakkında bilgi verme biçiminde yattığını düşünüyorum. Türkiye'deki Kıbrıs konulu TV programları çoğu kez Türkiye'nin pozisyonunu tek makul pozisyon olarak sunmakta ve böylece AB'nin Kıbrıs sorunu konusundaki tutumunu önyargılar, tek taraflılık ve Türkiye aleyhtarı duygulardan ibaret gibi göstermektedir. Dolayısıyla Kıbrıs sorununun üyelik sürecinin duraksamasındaki merkezi rolü konusunda iyi bilgilendirilmiş olmak ile Türkiye'nin Avrupa kulübüne üyeliği önündeki engel olarak kesin biçimde "AB'deki yabancı düşmanlığının" gösterilmesi arasında bir çelişki söz edemeyiz. Buradan hareketle yine siyasi söylem ile araştırmanın paralellik gösterdiği söylenebilir – ancak sadece belli bir ölçüye kadar.

Neden belli bir ölçüye kadar? Daha önce de belirtildiği gibi, %31 oranındaki çoğunluk Kıbrıs sorununun uluslararası toplum tarafından kabul gören parametreler temelinde çözümlenmesini kabul ediyor. %22'lik bir kısım barışçıl bir uzlaşmayı savunurken %9'luk bir kısım da iki bölgeli federasyonu destekliyor. Bu durum, özellikle de konunun medyadaki tek taraflı sunumu dikkate alındığında dikkate değerdir ve insanların zihnini ve görüşlerini şekillendirmenin sınırlarını ortaya koymaktadır. Bu verileri Türkiye'nin en önemli dış politika meselesinin ne olduğu sorusuna Kıbrıs sorunu cevabını veren nispeten az sayıdaki (yalnızca %4) katılımcı sayısı ile birlikte okumayı tercih ediyorum. Ve Kıbrıs'ın hiç de Türkiye'nin resmi ve yarı resmi politika söyleminde sunulduğu şekilde "milli dava" olarak görülmediği sonucuna varıyorum.

Kamuoyunda AB ile anlaşma ve Kıbrıs sorusunda yol alma isteği gösteren önemli bir grup mevcut.

Çoğu TV programında Kıbrıs konusu Türkiye'nin haklı bir milli davası olarak gösterildiği halde, kamuoyunda AB ile anlaşma ve Kıbrıs sorusunda yol alma isteği gösteren önemli bir grup mevcut. Buna paralel olarak, yalnızca %14 gibi görece küçük bir azınlık, Kıbrıs'ta Türklerin yerleşik olduğu Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye'ye bağlanmasını veya bugüne kadar yalnızca Türkiye'nin tanıdığı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uluslararası düzeyde tanınmasını sağlamak için üçüncü ülkeleri (Pakistan gibi) ikna etmeye çalışmak gibi dar ve milliyetçi bir politikayı tercih ediyor.

Yukarıdaki tartışma, araştırma verilerinin okunmasında dikkate değer bulduğum ilave iki unsura daha işaret ediyor. Bunlardan ilki "öngörülemedinin altının çizilmesi", yani resmi söylemden farklı olan ve dolayısıyla kamuo-

yundaki bazı eğilimlerin şu veya bu nedenden dolayı önde gelen siyasiler tarafından gereğince dikkate alınmadığına işaret eden bulgulara özellikle önem verilmesidir. Diğer unsur ise, farklı tekil verilerin birlikte okunması ve kamuoyunun genel yaklaşımlarına ilişkin daha kapsamlı bir tablonun çıkarılması girişimini içermektedir. Araştırma bu açıdan neler sunuyor?

GENEL ZİHNİYET KATMANLARI

a) Türkiye güçlü ve bağımsız olmalı

Türkiye'nin bölgesindeki gücünün artmasıyla ilgili tüm konular güçlü bir destek buluyor. Neredeyse her dört kişiden üçü (hatta bazı hallerde beş kişiden dördü) Türkiye'nin Ortadoğu için bir model olabileceğini düşünüyor. %75'lik bir kısım Türkiye'nin İsrail ile Filistin arasındaki sorunun çözümünde rol oynaması gerektiğini söylüyor. %74'lük bir kesim de Türkiye için Kafkaslar ve genel olarak Ortadoğu'da benzer bir rol iddiasında bulunuyor. Büyük çoğunluk Türkiye'nin askerinin yurt dışında görev almasını destekliyor (Lübnan %58). Kısacası insanlar Türkiye'nin güçlü olmasını istiyor.

Yeni dış politika AKP seçmeninin çok ötesinde beğeni kazanmıştır ve bu politikanın toplumun yaklaşık üçte ikisinin desteğini aldığı görülmektedir.

Buna ek olarak toplumun gözünde Türkiye gücünü en iyi "Batı"dan bağımsız hareket ettiğinde gösteriyor. Rusya ile ilişkilerin gelişmesi %70 oranında destek buluyor (ekonomik işbirliğinin artması söz konusu olduğunda bu oran %76'ya çıkıyor). Türkiye'nin, nükleer programını güçlendiren İran'a baskı uygulama konusunda ABD ve Avrupa'nın yanında yer almaktaki isteksizliği kamuoyunun

çoğunluğunda hâkim ruh hali ile de paralellik taşıyor. Sadece %38'lik bir kesim İran'ın "barışçıl nükleer enerji programı"na karşı çıkıyor (%47'lik bir kesim ise destekliyor). Ancak doğrudan "İran Ortadoğu açısından bir tehlike oluşturuyor mu?" sorusu yöneltildiğinde %35'lik bir kesim endişesini ifade ediyor. "Hangi ülkeler Türkiye'ye düşmanca yaklaşmaktadır?" gibi daha genel bir şekilde sorulduğunda yalnızca %4'lük bir kesim doğudaki güçlü komşusunu işaret ediyor. %65'in İran'ın nükleer silah geliştirmesine karşı olduğu dikkate alındığında, kamuoyunun geniş bir kesiminin ABD ve bazı Avrupa ülkelerinin İran'ın mevcut nükleer faaliyetlerinin silah geliştirme amacına yönelik olduğu iddiasına katılmadığı görülüyor.

b) Türkiye kendisini Müslüman bir ülke olarak görüyor

Ülke çapında %65'lik bir kesim Türkiye'nin yeni dış politikasını destekliyor. Araştırmanın gerçekleştirildiği Aralık 2010 tarihinde iktidarda olan AKP kamuoyu yoklamalarında %45 civarında destek bulmuştu. Dolayısıyla yeni dış politikanın AKP seçmeninin çok ötesinde beğeni kazandığı ve bu politikanın halkın yaklaşık üçte ikisinin desteğini aldığı görülüyor. Peki, yeni dış politika Türkiye'nin güçlü ve bağımsız olması yanında ne tür kimlik ve yaklaşımları harekete geçirmiştir?

Araştırmaya göre yeni dış politika ülkenin farklı bölgelerinde farklı düzeylerde destek buluyor. Yeni dış politikadan en fazla memnuniyet duyanlar Karadeniz (%73) ve ardından İç Anadolu (%67) bölgesinde yaşayanlar. Bu bölgeler Türk milliyetçiliği ve Müslüman muhafazakâr eğilimlere sahip olmasıyla tanınıyor. Yeni dış politikanın Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinde belirtilen bu eğilimlere uyumlu yönlerinin genel nüfus için de cazip olduğunu varsayabiliriz. Özellikle de bazı duyarlılık ve yönelimlerin Müslüman milliyetçi

muhafazakâr kimliğe hitap etmesi mümkündür: Türkiye'nin Avrupa, Asya ve Ortadoğu özelliklerini barındıran kendine has kimliğinin vurgulanması, Avrupa Birliği'ne yönelik giderek artan eleştirel yaklaşım, Batı'nın İran'a yönelik baskı politikasını desteklemekteki isteksizliği, İsrail karşısında Filistinlilerin desteklenmesi ve Müslüman dünya ile genel yakınlaşma.

Araştırmanın diğer verilerinden bu kaniya destek bulmak da mümkün olabilir. Örneğin, hükümetin bugün kesintiye uğramış olan Ermenistan ile diplomatik ilişkileri tesis etme ve bu ülkeyle sınırların açılması girişiminin, AKP hükümetinin halkın çoğunluğu tarafından destek bulmayan tek dış politika hamlesi olduğu görülmektedir. Yalnızca %39'luk bir kesim şu an kesintiye uğramış olan bu girişimi destekliyor. Bu girişime karşı olmanın altında yatan sebepler "Ermeniler Türkiye'nin düşmanıdır", "Ermeniler Türkiye'ye ihanet etmiştir", "Ermeniler Türkiye'yi soykırımla suçlamaktadır" gibi kültürel kimlikle yakından ilişkilidir. Yalnızca nispeten küçük bir grup (%44'ün içindeki %5'lik kesim) bu girişimi Azerbaycan'ın çıkarları nedeniyle reddediyor. Bu bağlamdaki tek sürpriz budur. Zira resmi söyleme göre bu girişimin kesintiye uğramasının ana nedenini Azerbaycan ile var olan dayanışmadır.

Türklük duygusunun egemen olduğu Karadeniz bölgesinde %60'lık bir kesim tarafından reddedilen girişim yalnızca %28 oranında destek bulurken, Kürtlerin çoğunlukta olduğu Güneydoğu'da sonuç tersine dönmekte ve proje %58 oranında destek bulurken, reddedenlerin oranı %27'ye düşmektedir. Hem genel olarak Ermenistan ile sınırların açılmasına yönelik desteğin az olması, hem de belirtilen son derece farklı siyasi ve kültürel ortamlara sahip iki bölge arasında oranlardaki fark ve birbirinin zıttı destek düzeyi insanların dış politika değerlendirmelerinde güçlü kimlik

kavramlarının rol oynadığını gösteriyor. Soru farklı biçimde ifade edilerek, genel olarak Ermenistan ile ilişkilerin (sınırlar açılmadan ve diplomatik ilişkiler kurulmadan) güçlendirilmesini isteyip istemedikleri biçiminde yöneltildiğinde dahi yalnızca %50'lik bir kesim bu tür adımları kabul etmeye hazır.

ç) Güçlü kimlikler ve biz sizden biraz daha üstünüz

Güçlü kültürel kimlikler kural olarak daha az olumlu resmedilmiş bir "ötekiler" grubuna gereksinim duyar. Bu durum kendi devleti ve halkına olumlu yaklaşan ve diğer devletleri olumsuz görme eğiliminde olan Türkiye toplumunun geniş kesimleri için de geçerlidir. "ABD'nin Türkiye'ye dostça yaklaşmamasının nedeni" sorulduğunda %76'nın içerisinde %23 "ABD'nin yalnızca kendi çıkarlarını düşündüğünü", %10 "ABD'nin Türkiye'nin daha fazla güçlenmesini istemediğini", %9 "Türkiye'nin Müslüman bir ülke olduğunu" ve %7 de "ABD'nin Türkiye'yi ele geçirmek ve yok etmek istediğini" söylüyor. Dolayısıyla diplomatik ilişkilerdeki gerginliklerin sorumlusu olarak ABD görülüyor. Soru başka biçimde sorulduğunda da tablo pek fazla değişmiyor: "Türkiye ABD'ye neden dostça yaklaşmıyor?" sorusu yöneltildiğinde belirtilen beş nedenden dördünün açıkça farklı şekillerde Türkiye'nin "dostça olmayan" tutumunu haklı çıkardığı ortaya çıkıyor ve memnuniyetsizlik yaratan ortamın tüm kabahati diğer ülkeye yükleniyor: "Türkiye ABD'ye güvenmediği için" (%18), "ABD Türkiye'yi kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak istediği için" (%8), "Türkiye, ABD'nin dostu olmadığını bildiği için" (%6) ve "ABD terörü (PKK) desteklediği için" (%4). Yalnızca %7'lik bir kısım ABD'yi suçlamak yerine "Türkiye kendi çıkarlarını gözettiği için" diyor.

2004 yılından bu yana Türkiye dış politikasında yaşanan demokratikleşme hükümetlerin kamuoyunu görmezden gelmesini giderek daha da güçleştirecektir. Hükümetin popülist söylemleriyle oluşturulmuş ve oluşturulmaya devam eden kamuoyu işleri kolaylaştırmayacaktır.

Türkiye'nin neden AB'ye üye olmaması gerektiği sorulduğunda verilen cevaplarda kendi kültürel kimliğini vurgulama ve kötü niyeti başkalarına yükleme tutumu bir arada sergileniyor: "AB çöktüğü için" (%6) cevabının yanında, "Türkiye kendi başına güçlü olduğu için" (%21), "Türkiye'nin ahlaki ve kültürel değerleri farklı olduğu için" (%10), "Avrupalılar Türkiye'yi istemediği için" (%8), "Türkiye Müslüman bir ülke olduğu için" (%6) ve "Avrupalılar içişlerimize karışacakları için" (%5) cevapları veriliyor. Belirtilen ilk cevap dışında yine tüm sebepler açık veya dolaylı biçimde kimlikle ilişkilidir.

AB üyeliğine verilen destek bölgelere göre farklılık gösteriyor. Bu da AB üyeliği söz konusu olduğunda kimliğe dayalı faktörler ile sosyo-politik etmenler arasındaki etkileşimi gösteriyor. Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde sırasıyla %87 ve %91'lik bir kesim üyeliği destekliyor. Bölgede Kürtler çoğunluktadır ve Kürt milliyetçiliğinden dolayı bölge sakinleri Cumhuriyet'in ayrıcalıklı kıldığı Türklük ve Avrupa'ya karşı farklılaşmayı güçlendiren kendine özgü Müslümanlık gibi kimlikle ilişkili kavramlara sadece kısmen sahip çıkıyor. Bu bölge az gelişmiştir ve üyelik için pragmatik nedenler büyük önem taşımaktadır.

Diğer yandan İç Anadolu'da %58'lik bir kesim üyeliği destekliyor. Ağırlıklı olarak Türklerin yerleşik olduğu bölgede milliyetçilik ve İslam, devlet merkezli bir kimlikte bütünleşmiş ve

üyeliğin desteklenmesinde öne sürülen ekonomik gelişme ve diğer "rasyonel" tezler kriz içerisindeki Güneydoğu ile aynı ölçüde ikna gücüne sahip değil.

AB üyeliğini destekleyenlerin sunduğu sebepler kültürel söyleme dair bir şey içermiyor ve tamamen rasyonel kaygılara işaret ediyor²: "Demokrasinin güçlenmesi"nin (%13) yanında, "vize alımını kolaylaştırmak için" (%22), "ekonomik yarar sağlayacağı için" (%21), "iş olanakları için" (%8) ve "hayat standartlarının yükselmesi için" (%7) cevapları belirtiliyor.

AVRUPA BİRLİĞİ İÇİN HALEN BİR ŞANS MEVCUT MU?

Tüm bunlar dikkate alındığında, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yönelik politikasını daha sağlam bir temele oturtması ve halkın geniş kesimlerinin kalbini ve aklını kazanmaya yönelik acil bir politika geliştirmesi gerekliliğinden bahsedilebilir. AB üyeliği ve İsrail ve ABD ile ilişkilerin düzeltilmesi konusunda hala bir umut olduğunu vurgulamak yeterli olmayabilir. Araştırma sonuçları ışığında Türkiye ve Avrupa, ekonomi ve güvenlik alanlarında, özellikle de AB Gümrük Birliği ve NATO kurumsal çerçevesi içerisinde halen sağlam bir şekilde bir arada duran iki ortak görüntüsü veriyor. Ancak iş benlik algısı, kimlik, dostane yaklaşım ve kültürel ve siyasi paydalara geldiğinde cazibe azalıyor. 2004 yılından bu yana Türkiye dış politikasında yaşanan demokratikleşme hükümetlerin kamuoyunu görmezden gelmesini giderek daha da güçleştirecektir. Hükümetin popülist söylemleriyle oluşturulmuş ve oluşturulmaya devam eden kamuoyu işleri kolaylaştırmayacaktır.

1 Bu soru yalnızca Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediğini belirten %26'lık kesime sorulmuştur.

2 Yine bu soru da yalnızca Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediğini belirten %69'luk kesime sorulmuştur.

Dolayısıyla, hem Türkiye hükümeti hem de Avrupa Birliği ve tek tek AB üyesi ülkeler, bir yandan Avrupa ve ABD, diğer yandan da Avrupa ve Türkiye arasında zaten mevcut olan anlaşmazlıkları artıracak siyasi söylem ve hamlelerden kaçınmalıdırlar. Zira Türkiye ve Avrupa'nın birbirine ihtiyacı vardır. Balkanlar'dan Kafkasya'ya ve Kuzey Afrika'dan Ortadoğu'ya uzanan geniş bir bölgede ekonomik ve siyasi kalkınma, refah ve demokrasiye dayalı siyasi istikrarda her ikisinin de ortak çıkarları söz konusudur.

Ancak işbirliğinin önündeki engellerin aşılması için süre oldukça kısıtlıdır ve özellikle Kıbrıs'ta sorunlar artmaya devam etmektedir. Adadaki Kıbrıslı Türk ve Rum toplulukları arasındaki müzakereler kilitlenmiştir. Birleşmiş Milletler, çabalarından vazgeçmeyi ve birliklerini çekmeyi düşünmektedir. Dolayısıyla adanın kuzeyinin Türkiye askeri tarafından sadece geçici olarak bir anlaşma sağlanana kadar işgal edildiğine yönelik algı ortadan kalkacaktır. Böylece -Brüksel, adayı bütünüyle AB'nin bir parçası olarak değerlendirdiğinden- Kıbrıs sorunu doğrudan AB ve Türkiye arasındaki bir ihtilafa dönüşecektir. Rumların çoğunlukta olduğu Kıbrıs Rum Cumhuriyeti'nde yakın zaman önce gerçekleşen seçim de milliyetçi sağ kanadı güçlendirmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti Temmuz 2012'de AB Konseyi Dönem Başkanlığı'nı devralacaktır ve 2013'de Cumhurbaşkanı'nın Kıbrıs sorunu konusunda baş müzakereci konumunda olduğu Kıbrıs Cumhuriyeti'nde yeni bir Cumhurbaşkanı seçilecektir. Ciddi çatışmaların öngörüldüğü bir dönemin ardından bu seçimlerin sonucunu tahmin etmek için falcı olmak gerekmiyor; ödü, uzlaşma ve barıştan yana olan cumhurbaşkanı adayları engellenecek gibi gözükmektedir. Dolayısıyla Türkiye hükümeti Kıbrıs konusundaki tutumunu gözden geçirmek zorunda kalacaktır. Araştırmancının da tasdik ettiği üzere Türkiye kamuoyunda Kıbrıs sorununda uzlaşmaya karşı olan sınırlı bir kesim mevcuttur.

Hem Türkiye hükümeti, hem de Avrupa Birliği ve tek tek AB üyesi ülkeler, bir yandan Avrupa ve ABD, diğer yandan da Avrupa ve Türkiye arasında zaten mevcut olan anlaşmazlıkları artıracak siyasi söylem ve hamlelerden kaçınmalıdırlar.

Diğer yandan, AB ve üye ülkeleri de zor bir durumla karşı karşıyadır. Burada da siyasi aktörler Türkiye'nin benlik algısındaki derin değişimi dikkate almak zorundadır. Üyelik süreci niteliği gereği farklı bir kurguyu gerektirir de, artık Türkiye'ye daha eşit zeminde muamele edilmesi gerekmektedir. Türkiye'ye kolayca 'havuç ve sopa' mantığıyla muamele edildiği günler geride kalmıştır. Ayrıca Avrupalı aktörlerin kültürel önyargı içeren yaklaşım, strateji ve söylemlerden de kaçınması gereklidir.

AB, Türkiye toplumunun önemli bölümünün AB'ye üyelik hedefine bağlı kalmasını sağlama-yı halen istiyorsa, AB üyeliğinin halen gerçekçi bir seçenek olduğu konusunda insanları ikna edecek yolları bulmak zorundadır. Bugün, Türkiye'nin bir gün mutlaka AB'ye üye olacağı konusundaki inancını halen muhafaza edenler dahi bunun bugünden itibaren ancak 20 yıl içerisinde gerçekleşebileceğini söylemektedirler. Bu bakış açısı uzun vadede hiç de motive edici değildir. Dolayısıyla AB, üyelik sürecinin halkın geniş kesimleri tarafından somut olarak hissedilebilecek olumlu yan etkilerini öne çıkarmalıdır. Vize şartlarının kolaylaştırılması doğru yönde bir sinyal oluşturabilir. Birliğin vize şartlarına ilişkin mevcut tutumunun uzun vadede sürdürülebilmesi mümkün değildir. AB, vize politikalarındaki sorunu AB üyesi ülkelerdeki mahkeme kararlarıyla gevşetmek zorunda kalmak yerine bir siyasi hamle ile çözmeli ve bu davranışın avantajından yararlanmalıdır. Araştırma, toplumun AB konusunda giderek şüpheli hale gelen geniş bir kesimi için bu konunun ne kadar merkezi bir önem taşıdığını ortaya koymuştur.

TESEV

Bankalar Cad.
Minerva Han, No: 2 Kat: 3
34420 Karaköy İstanbul
T +90 212 292 89 03
F +90 212 292 90 46
www.tesev.org.tr

TESEV HAKKINDA

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) bağımsız bir sivil toplum örgütü olarak, Türkiye'nin acil çözüm bekleyen sosyal, kültürel, politik ve ekonomik sorunları üzerine çalışmalar yürütür. 1994 yılında bir düşünce üretim merkezi olarak İstanbul'da kurulan TESEV, Türkiye'de politika eksenli diyalog ve araştırma kanallarını kullanarak bilimsel çalışmalara dayalı bulgular ile politika yapım süreci arasında bir köprü görevi görmeyi amaçlamaktadır.

TESEV Dış Politika Programı, Türkiye dış politikasının kritik sorunlarının çözüm sürecine katkıda bulunmayı, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecini desteklemeyi ve Türkiye'nin bölgesel ve küresel pozisyonunun tanımlanmasına katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Dış Politika Programı çalışmalarını Avrupa Birliği, Kıbrıs, Orta Doğu ve Ermenistan olmak üzere dört ana konu başlığı altında gerçekleştirmektedir.

ISBN 978-605-5832-92-6

Copyright © Temmuz 2011

Baskı: Yelken Basım

Bu yayının tüm hakları saklıdır. Yayının hiçbir bölümü Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt veya bilgi depolama, vb.) yollarla çoğaltılamaz.

Bu raporda yer alan görüşler bir kurum olarak TESEV'in görüşleriyle birebir örtüşmeyebilir.

TESEV Dış Politika Programı, bu yayının hazırlanmasına ve tanıtılmasına katkılarından ötürü Açık Toplum Vakfı'na ve TESEV Yüksek Danışma Kurulu'na teşekkür eder.